

te voet

de wandelkrant van Nederland

uitgave Hobri Pers bv
Postbus 274 3700 AG Zeist tel. 035-6011533 fax 035-6010464 1e jaargang nr. 6 nov./dec. '95 prijs f 3,45/ Bfr. 70

inhoud

- 4** interview met Gerard van Westerloo
- 6** landgoed Oldenaller
- 7** Amelisweerd
- 10** profiel van provincie Limburg
- 13** internet voor wandelaars
- 14** stadswandeling Haarlem
- 18** klimmen in de Pyreneeën

- en verder:**
- de agenda
 - column
 - Handel & Wandel
 - Pegasus-wandeltocht

de Kalmthoutse Heide, het topje van Vlaanderen

Verdiend een heideveld dat vlakbij een internationale haven ligt, wel de benaming 'natuurgebied'? Zeker, want de Kalmthoutse Heide ligt ook vlakbij zee en bezit daardoor een heel eigen flora en fauna. Er huizen zelfs zeemeeuwen. Bijzonder is het hier en groot ook, want nergens anders in de verre omtrek van Antwerpen vind je zo'n oppervlakte aan hei. Dan praten we over echte hei, met struiken, en geen graspolen zoals op veel andere plekken. Daartussen heldere vennen en zandheuveld met zeldzaam gave begroeiingen. Genoeg te zien dus om er via de GR5 tussen Essen en Kalmthout eens overheen te lopen.

waterhoofd bij een kind. Vroeger was dat anders. Toen stopten hier vaak treinen en was dit een imponerende voordeur van België. Ik stap door de voordeur en ontdek de GR5 aan de andere kant van het spoor. Om daar te komen, neem je het viaduct. Het heeft bijna de allure van een snelweg, maar ervoor en erna loopt gewoon een landweggetje. Zo zie ik België graag. Heerlijk, die slordige opeenhoping van tegenstrijdigheden, als je net uit een aangeharkt landje komt.

Honden
Er loopt maar een heel smal trottoir over het viaduct, en de muurtjes erlangs zijn laag. Je zou die over het hoofd zien, als er niet over de volle lengte in koeien van letters 'Republiek Vlaanderen' op was gekalkt. Ik denk gelijk aan griezelige skinheads in deze grauwe omgeving. Maar op de achtergrond ligt een sierlijk bourgeois-station. Je gelooft nauwelijks dat die twee iets met elkaar te maken hebben. Toch zijn ze allebei de uiting van een soort nationale trots.

Aan de overkant begint de weg naar Hoek, of Kalmthoutse Hoek. Bij meubeltoonzaal Den Atelier sla je schuin linksaf en volg je de borden 'Paviljoen'. Een Belgische gids noemt het snelgroeijende Essen terecht 'residentieel'. Wonen vlakbij de metro-pool, maar middenin de bossen: een onweerstaanbare verleiding voor rijke Antwerpenaren. Liever hier tussen de dennen dan in hun vervuilde industriestad. Ook welgestelde Nederlanders zitten hier graag, want Essen ligt vrijwel in Nederland, maar valt niet onder het Nederlandse belastingsklimaat. Wonen over de grens is allang niet vreemd meer. Op nieuwe bebouwing volgen nieuwe wegen, gevolgd door weer nieuwe bebouwing. Tot de bakens worden verzet naar elders, waar nog onbedorven groen is. Als er dan nog een elders is. Voorlopig lopen we nog in het groen van 1995. Vlak voor het Paviljoen ga je links een paadje op, dan rechts en aan het eind weer rechts. Je loopt dan langs de zuidrand van Essen, en rechts op een boom staat het vertrouwenswekkende roodwitte teken-tje. Na een paar honderd meter buigt de verharde weg linksaf in de richting van een bosrand. Op dit punt sla ik per ongeluk het modderige pad in dat bijna evenwijdig daaraan loopt.

Eerst is dat nog best leuk, want ik ben even uit de herrie van het lokale verkeer en in het weiland langs het pad scharrelt een vrolijk klokkende korhoen met haar kuikentjes. De vreugde is van korte duur. Want aan het eind ga ik op goed geluk rechts en beland in een labyrint van onver-

Met het openbaar vervoer Essen bereiken, vergt geduld, want het boemeltje van Roosendaal naar Antwerpen vertrekt maar eens in het uur. Om precies te zijn op de 53e minuut, in de weekenden is dat op de 23e minuut. Essen is de eerste stop na de grens. Ik stap uit in de schemer, want trein, perrondak en stationsgebouw sluiten zo dicht op elkaar aan, dat er bijna geen lichtkieren overblijven. Links van mij fietst een bakkers-

DOOR
FRANK FLIPPO

knecht het perron op, dat is nog net te zien. Zijn hoofd is kaal, zijn wangen blozen. Hij draagt een witte voorschoot en er hangt een rieten mand aan zijn arm. Een geruite theedoek bedekt de geurige lading. Vliegenvlug smakt hij de fiets tegen de muur, tovert de warme broodjes tevoorschijn en springt ermee het 'bureau' binnen. Een ogenblik later zit hij weer buiten op zijn fiets en is hij, foetsie, verdwenen. Op zijn plek staat nu een stationschef met een koddig petje. Hij blaast op zijn fluitje, gebaart met zijn spiegel en daar gaat de trein weer. Trein weg, stationschef weg, bakkersknecht weg. Ik sta op het perron, badend in een zee van licht. En dat allemaal in één minuut.

De muren van het stationsgebouw zijn grijs in het zonlicht, alsof de schoorstenen van het Duitse Essen hier hun rook uitbraken. Maar dit is Essen-België, rustig en landelijk. Fabrieken zijn hier ver te zoeken. Stoomlocomotieven, niet fabrieken gaven 'Essen-statie' zijn grauwslui-er. Onder het roet schuilt een negentiende-eeuws gebouw met gekrulde perronbogen en rijke ornamenten. Het past bij het kleine Essen als een

harde paden met pasgebouwde villa's eraan. Sommige zijn in aanbouw, dan staat er 'Verboden op het werk te komen'. Bij onbebouwde stukken kun je de grond direct bij de eigenaar 'bekomen'. Huizenbouwers en grondspeculanten kunnen hier hun gang gaan. De koop is snel gesloten en bijna even snel verrijzen kitscherige bouwsels van rode baksteen, tropisch hardhout en beton.

Wat ik aanzag voor een bos, is dus een onoverzichtelijke kluwen zand- en modderlanen met protserige villa's en, erger, vervaarlijke honden die steeds over de omheiningen willen springen. Dat lukt ze aardig. Nadat je geschrokken bent, daalt keer op keer de rust weer neer en verzinkt je in bespiegelingen. Dat doe je als wandelaar bijna vanzelf.

Maar op een gegeven moment word ik zo ruw gestoord dat ik me haast een hartverlamming schrik. Als verstand blijf ik staan. Wat moet ik, die lange laan teruglopen? Zie ik niet zitten. Doorlopen maar. Nu wordt de hond echt gek. Het geblaf gaat over in een woest gerochel en gehuil en ja, hij gaat springen.

Snel raap ik een zware tak op en loop behoedzaam, maar met trillen- de knietjes verder. Die eigenaar kan ik wel schieten. Kijk, daar is ze al, doodleuk uit haar nep-alpenchalet gestiefeld. De hond spreekt ze vermanend toe. Mij negeert ze. De hond kwispelt tegen zijn bazin, maar gaat natuurlijk, zodra ze haar hielen heeft gelicht, weer voor het hek staan.

Met een zucht loop ik verder. De zware tak laat ik vallen, maar dat had ik beter niet kunnen doen, want de buurman van drie villa's verderop is nog dommer. Die heeft het hek open laten staan, toekijft vanochtend naar zijn werk reed. Een antracietkleurige hond met lange hoektanden rent zwijgend heen en weer. Kijk extra uit voor zwijgende honden. Nog een paar stappen en het is gebeurd met me. Ik moet nu wel keren, dit is onverantwoord. Maar ik heb geen zin, daarom wrik ik alvast wat keien uit de modder. Ineens komt er een glanzende nep-terreinvan aangehobbeld. Ik steek mijn hand op, de auto stopt. De bestuurster draait het raampje omlaag en doet haar mond open: 'Ik stopte, omdat gij daar liep en de poort open stond. Dat is gevaarlijk, niet? Ik blijf hier staan, zodat u langs kunt lopen'.

Zal de hond zich laten weerhouden door een stilstaande auto? Ik geloof er niets van, dus begin ik een gesprek om haar vertrouwen te winnen. Misschien kan ik dan meerijden, weg uit deze hel. Ik vraag haar hoe ik het snelst bij de Kalmthoutse Heide kan komen. Ze pakt een gedetailleerde kaart en begint het me op omslachtige wijze uit te leggen. De heide begint bij een weg genaamd de Huybergse Baan. Na een paar minuten klinkt het verlossende: 'Maar wacht, ik zal u er even heenrijden. 't Is nie ver.'

Gribus

Inderdaad, binnen drie minuten zijn we er. Mijn nachtmerris is ten

einde, roodwitte markeringen lachen mij toe. De gribus, waar ik uren heb rondgelopen, is lang niet zo uitgestrekt als ik dacht. Een laatste blik op haar kaart leert me dat de GR via een doodsimpele enkele laan die recht door loopt, het villabos doorsnijdt. Ik bedank mijn redster met een 'te voet', stap uit en steek de Huybergse Baan over. Vogels kwinkelen en aan de overkant ligt een oude eikenlaan in een zonovertogen landschap.

Scherper dan zo kan de scheiding tussen een speculatienbos en een natuurreservaat niet zijn. Bewoonde gebieden worden steeds intensiever bebouwd, natuurgebieden steeds vaker met rust gelaten. Je krijgt zo op veel plaatsen scherpere scheidingen in strikt autogebied en ontogankelijk rustgebied. Voor de wandelaar, die gedijt bij geleidelijke overgangen, is in zulke gevallen geen plaats meer.

Diep ademend vervolg ik mijn weg. In het begin verwacht ik elke honderd meter een woedende hond, maar in de uren van balsemende stilte die volgen, erbij onrustig geleidelijk aan weer weg. Steeds verder dringt de GR5 het hart van de Kalmthoutse Heide binnen. Ik passeer een sluisje dat de waterstand hoog moet houden, vlakbij een soort wachtershuisje. Dan voert het pad het veen binnen, langs grote vennen, loofbos en grassig drasland.

Er zijn weinig zijpaden; langs het pad dat ik volg, loopt aan beide zijden een prikkeldraad op lage paaltjes. Naast voetafdrukken zie ik fietssporen en paardehoeven in het zand, en inderdaad, kort hierop passeren mij een fietsend kind en een amazone, die mij vriendelijk groeten. Verderop wordt het veen zand, de vennen heide. Daarachter zie ik de eerste stuifzandhevels. De afwisselend begroeide duintjes voorkomen dat de helderpaarse, bloeiende vlakke eentonig wordt.

Lopend over het rulle zand op de licht golvende vlakke van Kalmthout kun je ver kijken, verder dan de meeste heiden die ik ken. Bijna altijd zie je wel ergens een mast of iets dergelijks; hier is alleen golvende heide en in de verte een bosrand. Kastanjebruine eekhoorns kruisen mijn pad. In de verte is de hei wittevlok met grazende schapen. Pas na een eind lopen, zie je de kerktoeren van Kalmthout, maar die is klein genoeg om een evenwichtige partij mee te spelen in de symfonie van het landschap.

Zeewind

Er waait een stevige bries over de hei en die staat hier vaker. Want van alle hogere zandgronden met heide die we hebben in de Benelux, ligt deze het dichtst bij zee. Hemelsbreed is het maar tien kilometer naar de Westerschelde. Daardoor wortelen hier ook duinplanten als kruipwilg en helmgras. Langzamerhand nader ik, stevig doorstappend, het dorp Kalmthout. Het aantal recreanten neemt naventant toe, want we zijn op loopafstand van de parkeerplaats; er heerst hier een drukte als in een stadse achtertuin. De mensen die je er

tegenkomt, zijn geen rugzakkers met stevige doorstappers, maar welvarende burgers die hier hun Yorkshire terriërs komen uitlaten aan een afwindaar lijntje. Verder mountainbikers die het brede pad verder veruimen door de hobbelle heidestruiken aan de kant te berijden. Een hele parade van recreanten passeert hier. Zo heb je zwoegende joggers in felgele pakken, enthousiastelingen met overbodige regenjassen en dito rubber laarzen en grote groepen uitgelaten schoolkinderen. Hun luide gejoel wordt door de zuidenwind naar je

Informatie Planten

Op de stuifzanden groeien zandbinders als zandzegge, buntgras en schapegras. In totaal groeien er 270 verschillende zand- en varenplanten en 150 mossen. Veenpluis, zonnedauw, snavelzegge, klokjesgentiaan en beenbreek groeien er. De naam beenbreek komt van de later onjuist gebleken aanname dat het kruid schapepoten brak.

Dieren

Een speciale, lokale schapensoort graast het terrein af. Korhoen, tapuit, wulp, boomleeuwier en diverse roofvogels hebben er hun domicilie. De kolonie van zeemeuwen huist bij het Putse ven.

Van bijzondere betekenis, ook botanisch, is het ven in de Hazenduinen. Normaal zijn vennen volkomen afhankelijk van regenwater, maar dit ven droogt bijna nooit uit door de waterwerende, iizerhoudende laag in de ondergrond. Vanwege die laag heet het een hangven.

Geschiedenis

De Kalmthoutse Heide, zoals we die nu kennen, stamt uit de middeleeuwen. Kalmthout en omgeving maakte deel uit van het Land van Rijen in het Markgraafschap Antwerpen. Begin 12e eeuw schonken de leenheren Arnold Brabant en Berner van Rijsbergen het aan de Norbertijner monniken van de Abdij van Tongerlo.

De nijvere monniken groeven kanaaltjes om de moerassen en wouden te ontwateren en her-schiepen deze in schapeheide, turfvelen en landbouwgrond. Later trokken de monniken zich terug en vestigden boeren zich in de omgeving. Op de karige grond vonden zij eenweiland een moelaam bestaan. De heide, die op zich al een vorm van ontginning is, werd in de twintigste eeuw opnieuw ontgonen. Dat wil zeggen, de grond werd geschikt gemaakt voor intensievere landbouwmethoden. Met kunstmest konden de boeren voortaan intensiever landbouw bedrijven en daarmee voor het eerst een zekere welstand bereiken. Met behulp van nieuwe technieken, gingen de uitgestrekte heiden in razendsnel tempo op de schop. Gebieden die overbleven, werden 'herbe-bost' met produktiehout.

De steeds verdergaande ontginningen hebben het oorspronkelijke Kempische landschap in korte tijd volkomen veranderd. De roodstenen, rietgedekte Kempische hoeven zijn zeldzaam geworden, net als de schaapskooien en de heidevelen met de vennen waar het vee kwam drinken. De ontginningen gingen hand in hand met welvaarts-groei en verstedelijking.

Waarom nu juist de Kalmthoutse Heide gespaard is gebleven, en niet vergelijkbare

plekken in de omgeving, berust op een reeks toevalligheden. De nabijheid van de grens zal zeker hebben bijgedragen. Grensgebieden waren vanouds dunbevolkt en vaak politiek omstreken. Men liet ze liever aan hun lot over. Zo bleven ze lange tijd vergeten en ontogankelijk. Ook de Kalmthoutse heide lag er vrijwel onaange-raakt bij toen de Tweede Wereldoorlog uitbrak. Maar V-bommen sloegen diepe kraters in het terrein, en na de overwinning oefenden de Duitsers er met hun materieel. Ze legden er ook een verharde weg aan, die er nog steeds ligt en in de volksmond de Duitse Weg heet.

Het was niet de enige aantasting. Het zand van de Vosseberg, het hoogste duin, werd afgegraven voor de aanleg van een spoorwegstald, en in 1959 legde een brand een groot deel van de hei in de as. In 1968 werd de hei officieel, bij Koninklijk Besluit, tot nationaal natuurreservaat verklaard. Wie anno 1995 op de kaart kijkt, ziet een uitdijende Antwerpse agglomeratie met snelwegen, spoorlijnen en kanalen, die zich als een vraatzuchtige spin naar alle richtingen uitstrekt. Maar de Kalmthoutse Heide, met zijn 1850 hectare het grootste natuurgebied in Vlaanderen, blijft voorlopig gespaard. Er bestaan zelfs vergevorderde plannen om deze groene long van Antwerpen onder te brengen in een grensoverschrijdend Nederlands-Belgisch natuurreservaat.

Overnachtingen

Jeugdherberg

In Zoersel, niet ver van Kalmthout, aan de Gagelhoflaan 18, tel. (B)03-3851642. Overnachting ca. f 25,- p.p.n., open tot 30 sept. Busverbinding met Antwerpen, doet er twintig minuten over. In Antwerpen zelf is ook een jeugdherberg, die wel het hele jaar open is, aan de Eric Sasselelaan 2, tel. (B)03-2380273. Bus 27 vanaf Centraal Station, bus 25 vanaf Groenplaats.

Camping

De Berk in Essen is het hele jaar open. Van de provinciale weg komend, ga je bij het gemeentehuis linksaf. Hele jaar open, eenvoudige voorzieningen. Tel. (B)03-6672031, Bfr.135 p.p.n., tent Bfr.175. In Gooreind bij Wuustwezel is ook zo'n camping. Hele jaar open, te bereiken via de weg Breda-Antwerpen. In het gehucht Gooreind staat de camping met borden aangegeven. Tel. (B)03-6630410. Bfr.350. Camping Floreal Het Veen, Eekhoornlaan 1, St.Job in 't Goor, tel. (B)03-6630165, open 1 april-30 sept. Overnachting Bfr.259.

toe geblazen. Even later kruisen ze mijn pad. Ze zijn op weg naar de uitkijktoren, die er erg gesloten uitziet. Een leerkracht vertelt me dat je het ding vaker niet dan wel op kunt, en dat het verboden is om de bovenste verdieping te beklimmen. Mijn voeten adviseren mij om de toren te laten voor wat hij is.

Bij een splitsing van paden stuit ik op een met inscripties bebeitelde molensteen. Een zekere Muls liet hem plaatsen. Muls was conservator aan het Museum voor Schone Kunsten in Antwerpen en heeft zich

erg ingezet voor het behoud van de Kalmthoutse Heide. De steen is versierd met een inscriptie van Cicero: 'Met de natuur als leidman kan niemand ooit verdwalen'.

Bij de parkeerplaats raast het drukke verkeer tussen Kalmthout en Stabroek onbarmhartig voorbij. Na het oversteken leidt de GR je Kalmthout in, over rustige lanen waar nu eens kinderen spelen in plaats van honden. Kalmthout heeft nog veel open ruimtes: even later loop ik weer over een landweg door een sappig weiland, waar de kruiden van de eiken de avondzon vangen. Ik denk hier aan schilderen, en weet dat ik niet de enige ben. Want begin negentiende eeuw had Kalmthout een heuse schilderschool, in de traditie van de romantische landschapsschilders van Barbizon. Schilders als I. Meyers, A.J. Heymans, F. Crabeels en J. Rosseels woonden in Kalmthout.

Rietbos

Vlak voor de spoorwegovergang sla ik linksaf, een fietspad in, dat me naar het Arboretum brengt. Rond 1856 liet Karel van Geert deze tuin aanleggen. Van Geert, een rijke Antwerpenaar, kocht het terrein van de gemeente en bracht er talrijke zeldzame bomen en planten in onder. Het Arboretum is open van 9 tot 5 op werkdagen, in het weekend korter.

'Het is vijf na vijf' zegt een automobilist die voor de gesloten spoorbomen staat. Voor mij dus geen Arboretum meer. Mijn voeten vertellen mij dat het tijd wordt om deze wandeling te besluiten. Ze willen me nog wel naar het station brengen.

Op het stationsgebouw staat in blauw met wit de naam 'Calpmthout', de oude spelling. De naam komt van Calmethold, wat weer afgeleid zou zijn van het Germaanse Calmitia. Calmitia komt van het Latijnse Calamus, riet, en het Germaanse Hulta, bos. Kalmthout betekent dus Rietbos.

Je kunt geen treinkaartjes kopen in Kalmthout. Dat doe je hier in de trein, bij de conducteur. In het weekend rijdt de boemel door naar Roosendaal, doordeweeks moet je in Essen overstappen. Dus heb ik in Essen weer een half uur door te brengen. Als ik daar na een half uur op het aangewezen perron de trein in stap, gaan ineens de lichten uit. IJlings spring ik naar buiten, terwijl de deuren achter me dichtsissen en de trein verdwijnt naar een rangeerterrein.

Het ge-oetel van de Belgische spoorwegen is niet veel slechter dan het gekluns van de NS, merk ik als ik over de grens kom. Want de trein rijdt pardoos mijn station voorbij, gevolgd door uitvoerige excuses van het dienstdoend personeel. Maar zo lang ik word gereden en ik mijn blote voeten uit mag laten dampen in de coupé, hoor je me niet. ■

